

Проанализированы основания приостановления производства по уголовному делу, предусмотренные ст. 280 проекта УПК; сформулированы предложения по расширению его оснований.

Reasons of suspending the investigation under Art. 280 of the Criminal Procedure Code draft are analyzed; proposals to expand its base are made.

УДК 342.95

С. Л. Курило

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ, ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Проаналізовано визначення правопорядку, громадського порядку, громадської безпеки; охарактеризовано їх особливості та встановлено співвідношення.

Прийнявши 28 липня 1996 р. Конституцію, Україна проголосила себе демократичною, правовою, соціальною державою. Тим самим наша держава визнала, що кожна людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю в Україні [1]. Проте тільки проголошення (декларування) зазначених пріоритетів недостатньо. Адже правова, соціальна держава – це не та, яка лише гарантує права і свободи людини шляхом їхнього закріплення у Конституції чи інших офіційних нормативно-правових документах, а й забезпечує можливість їхньої реальної реалізації. Тобто на державу покладається обов'язок зі створення усіх необхідних умов соціального, економічного, політичного, культурного тощо характеру, які б забезпечували кожній людині гідний рівень життя та сприяли її нормальному розвитку, і, як результат, – розвитку суспільства в цілому. З метою реального втілення вищезначеного перед державою постає ряд завдань, серед яких не останнє місце посідає забезпечення громадської безпеки та громадського порядку, оскільки це є однією з обов'язкових умов успішного функціонування та стабільного розвитку сучасних суспільства і держави.

Отже, цілком очевидно, що однією із першочергових проблем для сучасної України є підвищення якості забезпечення громадської безпеки та громадського порядку, зокрема шляхом поліпшення взаємодії органів внутрішніх справ та органів місцевої влади.

Проблематика співвідношення правопорядку, громадської безпеки та громадського порядку вже давно знаходиться у центрі уваги науковців. Так, окремим питанням правопорядку, громадської безпеки та громадського порядку приділялась увага у працях таких вчених, як Л. Аркуша, О. Бандурка, І. Басецький, В. Білоус, В. Грохольський, О. Долженков, О. Дульський, В. Дурдинець, С. Іншаков, О. Кальман, М. Камлик, І. Козаченко, В. Корнієнко,

Я. Кондратьєв, Ю. Кравченко, О. Кузьменко, О. Литвак, В. Лунєєв, Є. Макаренко, М. Мельник, М. Потебенько, О. Прохоренко, І. Пшеничний, О. Рябченко, І. Сервецький, М. Хавронюк, В. Ша-кун, І. Шинкаренко тощо. Праці цих та інших авторів мають важливе наукове та практичне значення. Водночас спеціальні комплексні, ґрунтовні дослідження щодо поняття громадської безпеки та громадського порядку як об'єкта взаємодії органів внутрішніх справ з органами місцевої влади відсутні. Тож не дивно, що сьогодні серед адміністративістів відсутня єдність щодо сутності та значення поняття громадської безпеки та громадського порядку як об'єкта взаємодії.

Метою статті є удосконалення розуміння співвідношення правопорядку, громадського порядку, громадської безпеки. Для досягнення поставленої мети планується: визначити поняття громадської безпеки, громадського порядку та правопорядку, з'ясувати їх співвідношення.

Питання обґрунтування сутності та призначення громадської безпеки обумовлює наявність різноманітних підходів до визначення її поняття. Так, П. Гришаєв, аналізуючи поняття громадської безпеки у сфері кримінального права, вважав, що воно являє собою систему заходів, спрямованих на охорону державного і громадського порядку, забезпечення нормальних умов для трудової діяльності та відпочинку громадян [2, с. 57]. М. Бажанов, В. Сташис, В. Тацій та інші, визначаючи громадську безпеку як об'єкт злочинного посягання, зауважують, що вона являє собою стан захищеності людей та інших соціальних цінностей від джерел підвищених небезпек (злочинних організацій, терористів, зброї та інших смертоносних предметів), за якого забезпечується запобігання загрозам заподіяння ними шкоди [3]. В. Ткаченко характеризує громадську безпеку як сукупність суспільних відносин, що обумовлюють безпечне використання джерел підвищеної небезпеки, безпечне проведення розробки надр землі, будівництва, безпечне і належне користування зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами [4, с. 4].

Багато науковців під час дослідження громадської безпеки особливо акцентують увагу на її зв'язку зі шкідливими наслідками, які викликані людською діяльністю чи настанням інших обставин, а також зауважують, що відносини громадської безпеки мають не лише запобіжний, а й, так би мовити, ліквідаційний характер, тобто вони усувають вже існуючі негативні наслідки. О. Коренєв з цього приводу зауважує, що громадська безпека пов'язана з виявом негативних властивостей джерел підвищеної небезпеки при неправильному користуванні ними [5, с. 32].

Викладене підкреслює, що дослідники по-різному розуміють і характеризують громадську безпеку, а саме як систему заходів, сукупність опосередкованих джерелами підвищеної небезпеки відносин, об'єкт злочину, систему суспільних відносин.

Для того щоб правильно підійти до формулювання поняття громадської безпеки, перш за все необхідно встановити сутність терміна «безпека». О. Дзьобань визначає безпеку як рівень (ступінь) захищеності будь-якого суб'єкта від тих або інших загроз, внаслідок впливу яких йому (суб'єкту) може бути нанесений певний збиток [6, с. 38]. Д. Кучма зазначає, що безпека – це стан відсутності будь-якої загрози; це стан об'єкта, в якому йому не може бути завдано суттєвих збитків або шкоди; стан стійкого існування (розвитку) об'єкта, за якого вірогідність небажаної зміни будь-яких характеристик (параметрів) його життєдіяльності (функціонування) невелика; прийнятний рівень небезпеки (прийнятний ступінь захищеності від загроз), залежний від витрат на обмеження дії чинників, які ініціюють небезпеку; здатність об'єкта, явища або процесу зберігати свої основні характеристики (параметри), сутність при негативних діях з боку інших об'єктів, явищ або процесів [7, с. 59].

З викладеного можна дійти висновку, що безпека являє собою стан захищеності, відсутності загрози з боку будь-яких зовнішніх чинників. А отже, громадська безпека також передбачає захищеність від впливу негативних процесів і явищ та їхніх шкідливих наслідків як суспільства в цілому, так і кожної окремо взятої людини.

Однак відносини, в процесі яких створюється та підтримується громадська безпека, мають не лише правовий характер. Тому до розуміння даного явища можна підходити із суто юридичної позиції (вузьке значення) та у більш широкому розумінні (загальносоціальному).

Із громадською безпекою тісно пов'язане інше суспільно-правове явище – правопорядок, значення якого також важко переоцінити. Як справедливо зазначає М. Коржанський, правопорядок в цілому є необхідною умовою (передумовою) існування суспільних відносин, нормального функціонування суспільних установ [8, с. 40]. На важливості громадського порядку наголошує також А. Васильєв. Науковець зауважує, що «правопорядок» належить до категорій основного понятійного ряду теорії права поряд з категоріями «норма права», «система права», «форма (джерело) права», «законність», «реалізація права» та «правовідносини». Правопорядок завершує основний категоріальний ряд теорії права, який виступає послідовним «розгортанням» сутності права та ілюструє процес сходження у пізнанні права від абстрактного до конкретного. Виступаючи заключною ланкою основного понятійного ряду, категорія «правопорядок» логічно підсумовує соціальні результати правового регулювання та дає відповідь на питання про стан урегульованості суспільних відносин через право. Отже, правопорядок виступає загальним юридичним критерієм ефективності правового регулювання, оскільки результати останнього виявляються при зіставленні правових вимог із загальним станом правопорядку [9, с. 179–180].

Очевидно, що термін «правопорядок» походить від словосполучення «порядок права» або «порядок за правом». І якщо право – це універсальний регулятор суспільних відносин, пануюча у суспільстві ідея, яка відображає його уявлення про рівність та справедливість і об'єктивується у певних нормах та правилах, то термін «порядок» у тлумачній літературі визначається, як:

- стан, лад, коли всі речі на своїх місцях;
- правильне або звичне розташування, розміщення чого-небудь;
- відносини при відповідному ладі;
- стан, коли все робиться так, як слід, відповідно до певних норм правил тощо [10, с. 1074; 11, с. 350].

З огляду на наведене можна стверджувати, що у загальному вигляді правопорядок – це стан суспільних відносин, за якого все робиться (виконується) за правом.

Більш розширено до визначення сутності та поняття правопорядку підходить В. Борисов. Вчений наголошує на тому, що правовий порядок – складна соціально-правова категорія, в якій тісно переплітаються мотиви правового і неправового характеру, державного і загальносоціального змісту, взаємодіють інтереси різних груп, верств, громадян суспільства. Тобто правопорядок є комплексним явищем, що, виступаючи результатом, є, суворо кажучи, відображенням, підсумком практичної реалізації (втілення) не тільки принципу законності, а взагалі правової системи з усіма її складовими елементами. З цього приводу необхідно погодитися з В. Борисовим, який підкреслює, що у правовому порядку всі юридичні явища (правосвідомість, принципи, закони, правореалізація тощо), їхні взаємозв'язки з іншими загальносоціальні вимогами (порядністю, справедливістю, моральністю, гуманізмом тощо) трансформуються в поведінковій взаємодії людей, надаючи їм більш високі якісні характеристики і визначаючи новий стан і властивість суспільного буття. Спираючись на наведене дослідник цілком справедливо робить висновок про те, що правовий порядок – це об'єктивно і суб'єктивно обумовлений стан соціального життя, який характеризується внутрішньою узгодженістю, врегулювання системи правових відносин, заснованих на нормативних вимогах, принципах права і законності, а також на демократичних, гуманістичних і моральних вимогах, правах і обов'язках, свободі і відповідальності всіх суб'єктів права [12].

Деяко тавтологічним виглядає визначення правопорядку, яке наводить В. Нерсисянц, який вважає, що правовий *порядок* (правопорядок) – це *порядок* взаємовідносин суб'єктів права в сфері правового регулювання [13, с. 530]. В. Нерсисянц визнає існування правопорядку у двох формах: абстрактно-загальній і реальній. Під правопорядком в такому абстрактному значенні мається на увазі предмет правового регулювання, тобто статичний стан права, абстрактно-загальні норми об'єктивного права, що передбачають юридично необхідний порядок взаємовідносин людей в тій чи іншій галузі правової регуляції. Реальний же правопорядок – це

дійсне дотримання в житті вимог належного правопорядку, наявний підсумок реальної дії на практиці норм об'єктивного права, їхньої реалізації в належних правових формах, їхньої конкретизації та здійснення у вигляді суб'єктивних прав, виконання у вигляді суб'єктивних юридичних обов'язків тощо [13, с. 530].

Зазначимо, що поряд із категорією правопорядку дуже часто вживається категорія громадського порядку. Не слід їх ототожнювати, адже попри зовнішню схожість вони не синонімічні та не збігаються.

На необхідності розмежування громадського порядку та правопорядку акцентує увагу і М. Цвік. Дослідник зазначає: незважаючи на те що громадський порядок і правопорядок мають низку спільних рис, зокрема вони є суспільними явищами, виникають фактично як результат реалізації соціальних норм, мають вольовий та нормативний характер тощо, однак, вони не тотожні і різняться між собою за обсягом нормативної основи регулювання суспільних відносин: громадський порядок складається внаслідок реалізації всієї сукупності соціальних норм – традицій, моралі, права, звичаїв тощо, правопорядок же виникає і функціонує тільки на підставі реалізації правових норм [14].

Спираючись на проаналізований матеріал, можемо з упевненістю стверджувати, що категорія громадського порядку є значно ширшою за категорію правопорядку і поглинає останню. Однак саме правопорядок є найголовнішою та найвагомішою складовою громадського порядку. Адже, як влучно зазначає Ю. Крисюк, правопорядок стосується найбільш значимих та вагомих соціальних відносин, які піддаються регулюванню нормами права, – в економіці (з приводу власності, взаємовідносин у виробництві й розподілі матеріальних благ), політичному (взаємовідносини держави й особи, між соціальними групами, націями, суб'єктами права), соціальному (майнові, особисті, шлюбно-сімейні, природоохоронні тощо) житті [15, с. 26].

Підсумовуючи вищевикладене доходимо висновку, що правопорядок – це один із ключових елементів громадського порядку, який являє собою реально існуючий стан упорядкованості суспільних відносин за допомогою норм права, що реалізується через правомірну поведінку суб'єктів, захищається та підтримується державою, а також відображає якісний рівень розвитку держави і суспільства.

Виходячи із запропонованого нами визначення правопорядку можемо виділити наступні його основні ознаки: а) вимоги щодо його забезпечення (охорони та захисту) передбачені правовими нормами; б) виникає в результаті реалізації цих норм; в) забезпечується державою; г) створює умови для організованості суспільних відносин; д) виступає втіленням законності.

Що ж до співвідношення громадської безпеки (у вузькому, юридичному сенсі) та правопорядку, то, на наш погляд, правопорядок є ширшим явищем. Адже забезпечення та підтримка громадської

безпеки відбувається згідно із вимогами норм права, а отже, є складовою правопорядку.

Однак хоча зазначені поняття і є близькими за змістом, це не дає права вживати їх як синонімічні чи тотожні, оскільки у кожного із них свій специфічний предмет регулювання, власне нормативне підґрунтя тощо. Тож як об'єкт взаємодії органів внутрішніх справ та органів місцевої влади всі вищезначені явища мають розглядатись за такою схемою: правопорядок – громадський порядок – громадська безпека.

Резюмуючи викладений матеріал можна з упевненістю стверджувати, що належний рівень громадської безпеки і громадського порядку є однією з необхідних умов зміцнення суспільного і державного ладу. Адже вони покликані протистояти деструктивним та руйнівним явищам і тенденціям у суспільстві, спрямовані на посилення організації суспільної поведінки згідно з вимогами норм права, забезпечення безпеки та охорони життя і здоров'я людини, усіх форм власності, суспільних і державних інтересів тощо. З огляду на значення і масштаби (загальнодержавні) таких суспільно-правових явищ, як громадська безпека та правопорядок, очевидно, що жоден орган, навіть вся система правоохоронних органів, не в змозі гарантувати та забезпечити їх самотужки. Досягнення ж реальних позитивних результатів у цьому напрямку стає можливим за наявності активної співпраці щодо забезпечення громадської безпеки і громадського порядку між органами внутрішніх справ та іншими державними органами і органами місцевої влади на усіх рівнях владної ієрархії.

Список літератури: 1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. 2. Гришаев П. И. Преступления против порядка управления, общественной безопасности и общественного порядка : лекции / П. И. Гришаев. – М. : ВЮЗИ, 1957. – 94 с. 3. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / [М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.] ; за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 2-е вид., переробл. і доповн. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 544 с. 4. Ткаченко В. И. Преступления против общественной безопасности / В. И. Ткаченко. – М. : ВЮЗИ, 1984. – 81 с. 5. Административная деятельность органов внутренних дел. Часть общая / под ред. А. П. Коренева. – М. : Щит-М, 2003. – 308 с. 6. Дзьобань О. П. Національна безпека в умовах соціальних трансформацій (методологія дослідження та забезпечення) : монографія / О. П. Дзьобань. – Х. : Константа, 2006. – 440 с. 7. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.] ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с. 8. Коржанський М. Й. Предмет і об'єкт злочину : монографія / М. Й. Коржанський. – Д. : Юрид. акад. М-ва внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2005. – 252 с. 9. Васильев А. М. Правовые категории. Методологические аспекты разработки системы категорий теории права / А. М. Васильев. – М. : Юрид. лит., 1976. – 264 с. 10. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпін'я : Перун, 2005. – 1728 с. 11. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови / А. О. Івченко. – Х. : Фоліо, 2002. – 543 с. 12. Борисов В. В.

- Правопорядок / Борисов В. В. // Теория государства и права : курс лекций / [М. И. Байтин, В. В. Борисов, Ф. А. Григорьев и др.] ; под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрист, 2002. – С. 562–579.
13. Нерсесянц В. С. Общая теория права и государства : учебник [для юрид. вузов и ф-тов] / В. С. Нерсесянц. – М. : НОРМА-ИНФРА-М, 1999. – 552 с.
14. Цвік М. В. Загальна теорія держави і права [Електронний ресурс] / М. В. Цвік. – Режим доступу: <http://radnuk.info/pidrychnuku/teoriua-prava/38-tsvik/67.html>.
15. Крисюк Ю. Соціальний і правовий порядок як реалізація ідеї права / Ю. Крисюк // Право України. – 2004. – № 8. – С. 25–29.

Надійшла до редколегії 20.03.2012

Проанализированы определения правопорядка, общественного порядка, общественной безопасности; охарактеризованы их особенности и уточнено их соотношение.

The definition of law-public order, public order, public safety are analyzed, their features are characterized, correlation is specified.

УДК 342.922

М. В. Палькін

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ ДІЯЛЬНОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ МІЛІЦІЇ В СУЧАСНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Визначено основні елементи адміністративно-правових засад діяльності кримінальної міліції. Розкрито сутність понять «принципи», «завдання», «функції» підрозділів кримінальної міліції. Здійснено класифікацію основних напрямків адміністративної діяльності підрозділів кримінальної міліції.

Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканність й безпеки визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Обов'язок щодо захисту від протиправних посягань вищенаведених цінностей держава покладає на органи внутрішніх справ. Так, відповідно до Закону України «Про міліцію», одними із завдань міліції є виявлення і розкриття злочинів, розшуку осіб, які їх вчинили, захист власності від злочинних посягань [2]. Особлива роль у захисті прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб від протиправних посягань належить підрозділам кримінальної міліції, що входять до складу органів внутрішніх справ.

Однак, у процесі виконання своїх завдань підрозділи кримінальної міліції стикаються з безліччю проблемних питань. Однією з головних серед них, на нашу думку, виступає багатоманітність і невпорядкованість законодавства, відсутність єдиного нормативно-правового акта, що в комплексі визначає би структуру, принципи, функції та завдання кримінальної міліції. На жаль, рівень розробок нормативно-правової основи діяльності міліції, у тому числі й кримінальної, поки що слід визнати неналежним.